

Dr. M. Sait Akman¹

G20 Çalışmaları Merkez Direktörü

BRİTANYA AVRUPA BİRLİĞİ'NDEN NE ZAMAN ÇIKAR? BREXİT'İ (VE TÜRKİYE'Yİ) BEKLEYEN GELİŞMELER

Britanya'nın Avrupa Birliği'nden (AB) çıkışı bir yılın hikayesine dönüşürken, hepimizin zihninde oluşan düşünce "AB'ye girmekten daha zoru da varmış: çıkmak" şeklinde özetlenebilir. Rahmetli İsmet İnönü'ye o zamanki Avrupa Toplulukları ile yapılacak Ankara Anlaşması'ndan bahsedildiğinde "istediğimiz zaman çıkabilir miyiz?" diye sorduğu rivayet edilir. Bu soru çok naif bir yaklaşım gibi algılanarak "girdik de çıkması kaldı" diye cevaplansa dahi görüldüğünden daha fazla anlam içermektedir. Şimdi tabii o günün AET'si ile günümüzün AB'si farklı yapılar, ama sorun bir şekilde aynı. İktisadi bütünleşme bir kader ortaklığı yaratmaktadır. Canının istediği anda çıkmak öyle görüldüğü kadar kolay olmuyormuş. İşte Britanya'nın son üç yıldır yaşadığı ve öyle görünüyor ki daha uzun bir süre karşılaşıacağı durum ortadadır.

Gelelim Brexit cephesindeki son duruma. Hatırlanacağı üzere, 2016 yılında ülkede yapılan referanduma katılan vatandaşlar ve özellikle ayrılma lehinde (Brexit için) oylarını vermiş olanlar daha sonraki süreçte yaşanacak olan gelişmeleri bir bilebilseler acaba sandık başında tekrar düşünürler miydi?

Her şeyden önce Brexit tartışmaları iki başbakan dönemi gerektirdi (David Cameron'u saymazsak). Avam Kamarası başkanı dahi değişti (Yeni seçilen daha göreve başlayamadan seçim kararı alındığı için ömrü kısa sürdü!). Üçüncü bir Başbakan yolda mı, bunu da 12 Aralık tarihinde yapılacak seçimlerde göreceğiz. Britanya Parlamentosu'nda Brexit sürecinin yönetişimi hakkında ve AB'den ayrılma anlaşmalı mı olacak, anlaşmasız mı konusunda sayısız

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1337/Sait+Akman>

oylama yapıldı. Bu oylamalar bazen aynı partiden milletvekillerinin de ayrı kamplara ayrışmasına yol açtı. Başbakan Theresa May ve yeni başbakan Boris Johnson kendi milletvekillerinin bir grup kararı almasını temin edemezken, koalisyonu ayakta tutan Kuzey İrlanda'lı ve Britanya ile birlikten yana olan ve az sayıda milletvekiline sahip Democratic Unionist Parti'nin (DUP) esiri haline geldi. AB'den ayrılabilmek için konulan tarihi ertelemek durumunda kaldılar. Buna rağmen Britanya'nın ikinci uzatma süresi olan 31 Ocak 2020 tarihine kadar (daha önce 31 Ekim 2019'du) Ayrılık Anlaşması'nı yürürlüğe koyması gerekmektedir. Tabii Avrupa Parlamentosu'nun da bu anlaşmayı onaylaması gerekiyor. Seçim sonrası kalan süre bunun için yeterli olur mu? Eski Başbakan bu yasayı hazırlarken on bir ay kadar uğraşmıştı, Johnson'un bu eski versiyondan yararlanması halinde bile kalan sürede prosedür olarak yapılması gereken işler olacaktır.

Ancak bu Ayrılık Anlaşması'nın geçmesi için önce 12 Aralık'ta gerçekleştirilecek seçimleri beklemek gerekecektir. Seçim sonucunda hükümeti kim kuracak, ya da nasıl bir Parlamento ile karşı karşıya kalınacak?

Yaklaşan seçimlerin ana teması, hatta asıl nedeni elbette Brexit. Her parti Brexit konusunda bir plana sahip. Boris Johnson'un liderliğindeki Muhafazakar Parti çıkış sürecini bir an önce bitirmek ve Brexit'in AB ile varılan uzlaşma çerçevesinde tamamlanmasından yanadır. İşçi partisi ise iktidara gelmesi halinde AB ile daha yakınsama gözetmek suretiyle yapılacak yeni bir anlaşma (deal) sağlamak, bu şekilde no-deal riskini ortadan kaldırmak amacındadır. Daha sonra seçmene bir referandum ile bu "deal" ile belirlenen şekilde mi ayrılalım yoksa AB'de mi kalalım (remain) sorusunu yöneltecektir. Liberal Demokratlar 'da ise eğilim Brexit'in durması ve AB'de kalınması yönünde ağır basmaktadır. Bir de ne olursa olsun - AB ile bir uzlaşma olmasa bile Brexit hayata bir an evvel geçsin şeklinde özetlenebilecek bir bakışa sahip Brexit Partisi var.

Tüm bu yaklaşımlara karşın ve seçim sonuçları ne olursa olsun, ortada bir gerçek var: Britanya'nın Brexit sürecinin sonlanması sanılandan uzun süreceğe benziyor. Her şeyden önce Brexit sonrası AB ile kuracağı ilişki şeklinin hukuken belirlenmesi gerekmekte ve bunun için gereken müzakereler Ayrılık Yasası Parlamento'dan geçmeden başlayamayacaktır. Müzakerelerin başlaması en iyimser tahminle 1 Şubat 2020 olacaktır. Daha önce Başbakan May döneminde varılan uzlaşma (Johnson'un da bu uzlaşmayı tamamen bırakmadığı görülmekte) sonucu Britanya AB ile ayrılış müzakerelerini tamamlamalıdır. Anlaşmalı bir ayrılık için bir "geçiş süreci" kabul edilmiş ve bu sürecin prensip olarak 2020 Aralık sonunda tamamlanması öngörülmüştü. Bu durumda seçim sonrası kurulacak bir hükümetin süreci tamamlayarak AB ile Brexit sonrası ilişkiyi sağlıklı bir zemine oturtması için on bir aylık bir zamanı kalmaktadır. Bu süre zarfında Britanya'nın AB ile Brexit sonrası kuracağı ilişkinin şekli ve şartları tam olarak belirlenmiş olacaktır. Yani aralarındaki ilişkinin bir serbest ticaret anlaşmasına mı, yoksa gümrük birliğine mi dayanacağı, müktesep serbest dolaşımdan kaynaklı hakların nasıl tam olarak hayata geçirileceği vb. belirlenmiş olacaktır.

Ancak, Brexit taraftarı çevrelerin AB ile ilişkiyi çok kolaylıkla serbest ticarete dayalı inşa edebilecekleri fikri gerçekte bu denli kolay olamayabilir. Ayrıca unutmamak gerekir ki Britanya'nın AB'den çıkması sadece Brexit sonrası ticaret düzenlemelerini değil, bunun çok ötesinde konuların da tartışılmasını gerektirmektedir. Diğer bir ifade ile ayrılık müzakereleri - Seçimlerde Johnson çoğunluğu elde etse bile- öngörüldüğü şekilde 2020 sonuna kadar tamamlanmasının önünde bir dizi engel var. Serbest dolaşım, İrlanda konusunda yapılacak uygulamanın açıklığa kavuşması, güvenlik vd. alanlar bir an için bir kenara bırakılsa dahi kapsamlı bir ticaret anlaşmasının tam olarak hazırlanması bile -AB'nin üçüncü ülkelerle

yaptığı serbest ticaret anlaşmaları (STA) tecrübesi göz önüne alındığında- ortalama olarak iki yıl sürmektedir.

Her ne kadar Britanya ortak pazarın bir parçası olarak zaten birçok alanda AB ile bütünleşik olsa dahi yeni düzenlemeler görüldüğünden zor olabilir ve müzakereler uzayabilir. Ticaret ilişkilerinde ileride teknik engeller çıkmasının önüne geçilmesi ve serbest ticaretin devamı açısından en önemli konu Britanya'nın AB standartlarını ile uyumluluğunun sürmesidir. Brexit sonrası gıda, çevre, işgücü, tüketici gibi alanlarda Britanya'nın kendi mevzuatının AB ile ciddi farklılıklar yaratması ciddi engeller çıkaracağından bu konuların göz önüne alınması gerekmektedir. AB tarafının Britanya'nın düşük vergiler, ucuz emek vb. yollarla haksız bir rekabet yaratması riskine karşı müzakerelerde işi sıkı tutmak istemesi beklenebilir.

Diğer taraftan İşçi Partisi'nin kuracağı bir hükümette ise AB ile yeniden bir uzlaş (deal) yapılması ve bahsi geçen referanduma gidilmesi halinde geçiş süreci için belirlenen tarihin aşılması kuvvetle muhtemel olacaktır.

Müzakerelerin geçiş sürecinde (2020 Aralık sonuna kadar) bitirilmeme ihtimali karşısında ise bu sürecin eski Başbakan May'in AB ile uzlaşısında belirtildiği üzere bir-iki yıl daha uzatılabileceği düşünülebilir. Her ne kadar B. Johnson bu uzatmayı istemese de ihtiyaç duyma ihtimali yüksektir. Bu durumda Britanya'nın AB'den tam olarak kopması bir yılı da geçebilir. Bu bağlamda, işin uzamaması ve belirsizliklerin artmaması için bir ara formülün benimsenmesi söz konusu olabilir. Buna göre, Britanya'nın gümrük tarifelerine odaklı basit bir serbest ticaret anlaşmasını öne çekerek, daha zorlu konuları AB ile müzakere etmeye devam edebilir.

Diğer taraftan her durumda Britanya'nın AB'den tam olarak ayrılma süreci netlik kazanmadan üçüncü ülkeler açısından bir belirsizlik ve ticaret etkisinin ortaya çıkacağı kesin. Britanya'nın bu süreç zarfında bu ülkelerle bir STA yapmadan önce DTÖ çerçevesinde gümrük tarifeleri uygulamaya geçmesi gerekecek, özellikle anlaşmasız bir ayrılık durumunda. Her ne kadar bu vergilerin bugün AB üyesi olarak uyguladığı oranlardan daha yüksek olmayacağını söylese de, bu durum özellikle Türkiye bakımından bazı sıkıntılar çıkarmaktadır.

Türkiye'nin Britanya ile yüksek bir ticaret hacmi bulunmakta (karşılıklı mal ticareti 18.45 milyar dolar) ve bu ilişki en azından sanayi ürünleri için AB ile olan Gümrük Birliği kapsamında düzenlenmektedir. Bu süreçte Britanya Türk ürünlerine karşı bir süre de olsa DTÖ oranlarını uygulayacaktır. Bu durumda bugüne kadar bu pazara gümrüksüz mal satan Türk ihracatçısı bazı ürün/sektörlerde tarife ile karşılaşırken, bazılarında ise Britanya'nın AB'den farklı olarak üçüncü ülkelere daha düşük oranlarda uygulayacağı tarifeler nedeniyle GB'den kaynaklanan tercihli konumunu kaybedecek ve rekabet sorunu ile başa çıkmak zorunda kalacaktır. **(Bu konuda TEPAV tarafından hazırlanan kapsamlı çalışma yakında kamuoyu ile paylaşılacaktır)**. Dahası Brexit'in uzaması ve sürecin ne kadar devam edeceği konusunda belirsizlik kalkmış değildir. Türkiye'nin Britanya ile tercihli bir ticaret anlaşması yapabilmesi GB şartlarından ötürü ancak Britanya'nın AB ile ticaret anlaşmasını tamamlayabilmesi ile mümkün olacaktır. Britanya ile ilişkimizi tercihli ve kurallara dayalı bir düzleme oturtmak için Brexit sürecinin bir an evvel açıklığa kavuşmasını ve tamamlanmasını biz de sabırsızlıkla bekleyeceğiz.